

Юлія Ю. Крігер*

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Важливість ефективного функціонування агросектору України зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Продовольча безпека світу частково залежить від ефективного функціонування вітчизняного агросектору. За цих умов важливою є ефективність та результативність діяльності сільськогосподарських підприємств. Оцінку даних факторів може здійснити аудитор, провівши аудит ефективності. Дієвість даної форми аудиту можлива лише при правильному плануванні.

Плануючи аудит ефективності діяльності агропідприємства, аудитор матиме стандартний його алгоритм: отримання запиту на проведення аудиту від власника підприємства, знайомство з сільськогосподарським підприємством, призначення групи аудиторів, визначення теми, цілей, питань, критеріїв, здійснення оцінки ризиків, окреслення масштабів та встановлення термінів проведення аудиту. Та оскільки аудитор, проводячи аудит ефективності, здійснює аналіз та оцінку ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств, при плануванні він буде враховувати його характерні особливості.

Сільське господарство – специфічна діяльність, адже на його функціонування впливають чинники, які не залежать від людини: погодні умови, захворюваність тварин, природні катаклізми. Наявність специфічних ресурсів (земля, біологічні активи) є також особливістю для підприємств даної галузі. Різноманітність напрямків діяльності сільськогосподарських підприємств, видів продукції, сезонність – це те, що впливає на діяльність сільськогосподарського підприємства. Тобто, це все впливатиме і на планування аудиту ефективності. Окрім того, аудитору слід звернути увагу і на тенденції в агросекторі, адже сьогодні агробізнес, якщо воліє розвиватись, то повинний бути соціально відповідальним, функціонувати так, щоб не шкодити навколишньому середовищу, при цьому повинен ефективно функціонувати для здобуття власних вигод. Тобто, аудит ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств слід спланувати так, щоб врахувати соціальну, екологічну, економічну складові середовища аудитованого суб'єкта господарювання, тобто слід брати до уваги парадигму сталого розвитку.

Ключові слова: Планування аудиту ефективності, організація аудиту ефективності, діяльність сільськогосподарських підприємств, сталий розвиток сільськогосподарських підприємств.

Літ. 21.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-263-34-44

Yuliia Y. Kriher

FEATURES OF PLANNING AN PERFORMANCE AUDIT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The importance of the effective functioning of the agricultural sector of Ukraine is determined by both internal and external factors. The world's food security partly depends on the effective functioning of the domestic agricultural sector. Under these conditions, the efficiency and effectiveness of agricultural enterprises is important. An auditor can assess these factors by conducting an efficiency audit. The effectiveness of this form of audit is possible only with proper planning.

* Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman. Kyiv. Ukraine.

When planning an audit of the efficiency of an agricultural enterprise, the auditor will have a standard algorithm for it: receiving a request for an audit from the owner of the enterprise, getting to know the agricultural enterprise, appointing a group of auditors, determining the topic, goals, questions, criteria, performing a risk assessment, outlining the scope and setting the terms of the audit. And since the auditor, conducting an efficiency audit, analyzes and evaluates the effective operation of agricultural enterprises, he will take into account its characteristic features when planning.

Agriculture is a specific activity, because its functioning is influenced by factors that do not depend on humans: weather conditions, animal diseases, natural disasters. The availability of specific resources (land, biological assets) is also a feature for enterprises in this industry. The variety of areas of activity of agricultural enterprises, types of products, seasonality is what affects the activity of an agricultural enterprise. That is, all this will affect the planning of the efficiency audit. In addition, the auditor should also pay attention to trends in the agricultural sector, because today agribusiness, if it prefers to develop, must be socially responsible, function in such a way as not to harm the environment, and at the same time must function effectively to obtain its own benefits. That is, the audit of the efficiency of agricultural enterprises should be planned in such a way as to take into account the social, ecological, and economic components of the environment of the audited business entity, that is, the paradigm of sustainable development should be taken into account.

Keywords: performance audit planning, organization of performance audits, activity of agricultural enterprises, sustainable development of agricultural enterprises.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.05.2023.

Постановка проблеми. Успішне та якісне проведення аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств залежить від його дієвого планування. Саме на початку аудитор отримує інформацію про суб'єкта, який підлягає аудиту, визначає цілі, питання, критерії, межі, загальний план дій, розраховує витрати та встановлює терміни його проведення.

Проводячи аудит ефективності, аудитор оцінює ефективність діяльності підприємства, що включає аналіз всіх наявних ресурсів щодо економічності, ефективності та результативності їх використання, тому неможливо спланувати проведення аудиту без урахування специфіки діяльності агробізнесу.

Сільське господарство має свої особливості: сезонність, залежність від погодних умов, локального розміщення, наявність особливих ресурсів, таких як земля та біологічні активи тощо. Всі ці фактори будуть впливати на планування аудиту ефективності, а також створювати додаткові ризики. Окрім того, агробізнес є одним з постраждалих секторів економіки від війни, адже основний ресурс, земля, або окупований, або ж замінований. Ми розуміємо, що дані особливості діяльності сільськогосподарських підприємств будуть впливати на планування аудиту ефективності. Окрім того, слід дослідити сучасні питання, які турбують агробізнес, а також те, які ще фактори можуть змінити підхід до планування аудиту ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аудиту сільськогосподарських підприємств та плануванню аудиту ефективності присвячені праці вітчизняних вчених. Верига Ю.А., Падусенко В.В. та Стародуб К.О. дослідили особливості проведення аудиту на підприємствах, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції. В своїй праці вони виявили, що специфіка сільськогосподарського виробництва впливає на організацію, вибір

методів та прийомів проведення аудиту в аграрному секторі, тому її знання дозволяють аудитору здійснити неупереджену, документально підтверджену оцінку господарської діяльності агропромислових виробництв [1].

П'ятигорець Г. С., Копцюх О. С. в своєму дослідженні розглянули основні проблемні питання аудиту аграрних підприємств, організацію й методологію його проведення, а також специфіку сільськогосподарського виробництва, що вимагає окремого підходу до організації аудиту [2].

Абасов В.А. дослідив стадію планування тематики аудиту ефективності, визначення критеріїв оцінки актуальності тематики аудиту ефективності державного сектору. В своїй науковій праці він зазначив, що організація аудиту ефективності є складним, багаторівневим процесом, який формується під впливом міжнародної та вітчизняної практики з урахуванням регламентованих вимог його здійснення [3].

Бурлан С.А., Каткова Н.В. розглянули основні етапи та процедури проведення аудиту ефективності діяльності підприємства. Автори розглядають планування даної форми аудиту як підготовчий етап [4].

Косова Т.Д., Шевченко В.В. визначили концептуальні засади організації аудиту ефективності, а також розглянули планування, як один з етапів проведення аудиту ефективності [5].

Аналізуючи наукові дослідження, ми виявили, що автори розглядають планування аудиту ефективності лише в державній сфері, а планування аудиту сільськогосподарського підприємства — як частини фінансового аудиту. Проте аналіз інформації щодо планування аудиту ефективності сільськогосподарських підприємств не дав результатів, тому в даній статті ми плануємо дослідити можливість застосування наявної практики планування аудиту ефективності державної сфери до особливостей діяльності агробізнесу в Україні, а також врахувати досвід планування фінансового аудиту сільськогосподарських підприємств. Окрім цього дослідити: які є особливості планування аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств за умов сталого розвитку.

Метою статті є розглянути особливості планування аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Також ідентифікувати ризики, які можуть виникати під час проведення аудиту ефективності, виходячи з специфіки функціонування агробізнесу та сучасного стану країни.

Основні результати дослідження. Сільське господарство України — одна з провідних галузей економіки країни, яка має значний природно-ресурсний потенціал, ефективне використання якого важливе для забезпечення продовольчої та екологічної безпеки. Воно також є ключовою галуззю нашої країни у забезпеченні населення України продуктами харчування як первинний, так і вторинний сектор національної економіки [6]. Україна завжди славилась своїми родючими землями та працелюбним населенням, що, зі свого боку, становлять для сільськогосподарських підприємств матеріальні та трудові ресурси відповідно. Згідно з останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України щодо структури земельної площі України сільськогосподарські угіддя складають 68,5% від загальної площі нашої країни, а зайняте населення в аграрному бізнесі складає 2692,7

тис. осіб, що становить 17,3% від його загальної кількості. Також за результатами 2020 року, український аграрний сектор сформував 18% ВВП України (приблизно 33 млрд. дол. США) [7].

Значення функціонування агробізнесу в Україні зауважила компанія KPMG, яка вказувала ще до війни, що стрімке зростання цін на продовольчі товари у багатьох країнах привертає велику увагу до сільськогосподарського сектора. Також вона вказала, що сільське господарство — ключовий чинник розвитку глобальної економіки, і цей сектор є однією із конкурентних переваг країни. Сільськогосподарське виробництво є життєво важливим фактором розвитку сільських регіонів та виробництва харчових і нехарчових продуктів [8]. Тому настільки важливим є ефективне функціонування агробізнесу. Ми вважаємо, що в стані війни сільськогосподарським підприємствам потрібна підтримка та допомога третьої сторони. Одним з таких помічників можуть стати аудиторські фірми, проводячи аудит ефективності.

Багато фермерів можуть скептично поставитись до даної пропозиції, вважаючи, що дана форма аудиту може сповільнити їх діяльність або ж результат не виправдає їх очікування. Проте правильно спланувавши проведення аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, можна отримати гідний результат.

Аудит ефективності діяльності підприємства (будь-якого виду діяльності) в приватному секторі не є обов'язковим згідно з чинним законодавством України, тому проводиться він буде лише за ініціативою власників/керівництва підприємства. Тому розпочинатися даний аудит буде з надсилання листа-пропозиції до аудиторської фірми, після чого сторони обговорюють, узгоджують умови та організаційні моменти проведення аудиту, підписують відповідний договір [4]. Далі призначається аудиторська група, яка знайомиться з підприємством, та займається плануванням даного аудиту.

Оскільки аудит ефективності не має спеціалізованих стандартів для приватного сектору, то ми звернули увагу на опис його планування в професійних стандартах та рекомендаціях аудиту державного сектора, а саме до ISSAI 300 «Основні принципи аудиту ефективності» [5]. Відповідно до даного стандарту аудитор повинен планувати аудит ефективності так, щоб провести його на високому рівні, відповідно до принципів економічності, ефективності, результативності у встановлені терміни. Після вирішення організаційних питань розпочинається процес планування, під час якого аудиторська група:

- проводить попереднє дослідження підприємства, визначає тему та цілі аудиту ефективності;
- визначає питання щодо економічності, ефективності та результативності діяльності об'єкту аудиту ефективності;
- встановлює критерії ефективності;
- обирає методологію — окреслює прийоми та методи, якими будуть досягати бажаних результатів перевірки;
- окреслює масштаб та період проведення аудиту ефективності.

Тобто, планування аудиту ефективності починається з попереднього дослідження для встановлення проблемних моментів функціонування

підприємства/організації/установи, що стануть майбутніми темою та цілями аудиту. Проте, даний аудит в сільськогосподарському підприємстві є ініціативним, тому його власники/керівництво можуть мати вже окреслені питання чи проблеми, що допоможуть визначитись аудиторській групі з темою. Але при проведенні попереднього аналізу агробізнесу аудиторська група можливо виявить нові факти, проблеми, що вплинуть на даний процес. Слід зазначити, що тема аудиту ефективності обирається та узгоджується після обговорення зі стороною, яка представляє сільськогосподарське підприємство (це може бути власник, керівництво або ж відповідальна особа).

Надалі окреслюються цілі аудиту ефективності, які визначаються відповідно до підходу його проведення. Бази́ка С.К. у своєму дослідженні аудиту ефективності державного сектору вказує, що у світовій практиці проведення аудиту ефективності у публічному секторі, як правило, ґрунтується на двох підходах [6]:

- орієнтація на результати (англ. results-oriented approach). У процесі проведення аудиту встановлюються відхилення від норм та критеріїв, а також виробляються рекомендації щодо їх усунення;

- орієнтація на суперечності та/або проблеми суспільства, що вирішуються системою публічного управління (англ. problem-oriented approach). Такий підхід є незалежним від раніше встановлених критеріїв та пов'язаний із аналізом причин існуючих проблем та шляхами їх вирішення.

В свою чергу Слободяник Ю.Б. розглядає три підходи до державного аудиту ефективності [7]:

- Системно-орієнтований підхід, спрямований на перевірку правильності функціонування систем;

- Підхід, орієнтований на результат, який оцінює чи було досягнуто результат, чи програми і послуги надаються за призначенням тощо;

- Проблемно-орієнтований підхід розглядає, перевіряє і аналізує причини проблеми або відхилення від критеріїв.

Проте, ми вважаємо, що дані підходи для аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств слід розширити. Адже, агропродукція — є однією з запорук забезпечення продовольчої безпеки. Так, за 2021 рік було експортовано української агропродукції на загальну суму 27,8 млрд. дол., що становить 41% загальноукраїнського експорту [8]. Роман Лещенко, міністр аграрної політики та продовольства України (грудень 2020 — березнь 2022), зазначав, що 20 років тому Україна «годувала» 40 млн. людей у світі. А за 2021 рік внесок України еквівалентний харчуванню близько 400 млн. людей, не рахуючи наше населення [9]. Так, війна в Україні поставила світ під загрозу глобального голоду. Аналізуючи статті в таких виданнях, як The New York Times [10] та Politico [11], ми відслідкували важливість функціонування вітчизняного агросектору задля забезпечення продовольчої безпеки. Економіст ВПП Фрідеріке Греб, надаючи коментар виданню Politico щодо важливості «зернового коридору» для експорту українського зерна, сказала, що до війни вже існувала «токсична суміш» факторів — від зміни клімату до боргів — що спричиняло голод. Зараз світ не може дозволити собі ще один стрибок цін на продукти харчування [12]. Тобто, ефективна діяльність

агробізнесу здатна впливати не лише на його прибуток, а й при загальній кооперації агропідприємств й на глобальні речі, одна з яких забезпечення продовольчої безпеки світу. Даний фактор є одним з пунктів в досягненні цілей сталого розвитку, а саме ціль 2 «Подолання голоду» [13].

Слід зазначити, що діяльність сільськогосподарських підприємств в Україні може сприяти не лише соціальній складовій сталого розвитку, але й екологічній (так, наприклад, одним з основним ресурсів є земля, яка постійно обробляється, удобрюється – що може мати негативні наслідки для навколишнього середовища) та економічній (наприклад, створення додаткових робочих місць в сільській місцевості або в невеличких містах). Тому, ми вважаємо, що можна виділити ще один підхід до проведення аудиту ефективності – орієнтація на сталий розвиток. Цей підхід передбачатиме визначення цілей, питань, які будуть надалі спрямовані на розвиток підприємства, враховуючи парадигму сталого розвитку. Так, аудитор може обрати тему аудиту ефективності – «Еволюція діяльності сільськогосподарського підприємства в умовах сталого розвитку».

Оскільки спрямованість на ефективний розвиток так чи інакше негативно впливатиме на екологічний стан довкілля, екологізація ж сільськогосподарського виробництва неминуче призведе до зниження економічної ефективності галузі, збільшення витрат, недоотримання прибутків сільгоспвиробниками, тобто, виникнуть протиріччя між екологічною та економічною складовими сталого розвитку [14]. Тобто, метою аудиту ефективності може бути: знайти такі шляхи розвитку агробізнесу, які б задовільнили всі три складові сталого розвитку, при цьому врахувати і прибутковість для бізнесу.

Обравши тему та мету аудиту ефективності, аудиторська група повинна встановити питання аудиту. Повертаючись до досвіду в державному секторі, то в GUID 3920 «The Performance Auditing Process», надаються такі рекомендації щодо створення аудиторських запитань [15]:

- вони повинні стосуватися мети аудиту. Це допоможе визначити та структурувати аудит.
- питання аудиту повинні бути тематично пов'язані, доповнювати один одного, не накладатися один на одного та в сукупності бути вичерпними щодо досягнення мети аудиту;
- питання формулюються в нейтральній формі, навіть якщо аудитор очікує знайти проблеми у зв'язку з питаннями;
- питання можуть корегуватись в процесі, щоб краще відображати предмет, оскільки аудитор стає більш обізнаним під час аудиту. Проте це слід робити лише за крайньої потреби. Адже питання аудиту повідомлялися суб'єкту аудиту, зміна питань аудиту під час аудиту може викликати сумніви щодо його професіоналізму, об'єктивності та справедливості.

Щоб зрозуміти які питання на порядку денному в сільськогосподарських підприємствах ми проаналізували джерела [14, 16, 17] та окреслили ті питання, які б могла група аудиторів поставити під час аудиту ефективності з урахуванням парадигми сталого розвитку. Так, ми виділили:

- Чи економічно вигідні напрямки для розвитку підприємства точне землеробство/органічне землеробство/сільське господарство 4.0.?

- Які способи підвищення продуктивності полів слід обрати, щоб не шкодили навколишньому середовищу?
- Як оптимізувати бізнес-процеси на підприємстві, щоб задовольнити потреби регіону/країни в якісній продукції?
- Які шляхи мотивації обрати для персоналу, щоб їх праця сприяла розвитку агробізнесу? тощо.

Щоб надати відповіді на ці питання, слід встановити відповідні критерії, які будуть орієнтирами при оцінці діяльності сільськогосподарського підприємства. Слободяник Ю.Б., розглядаючи дані критерії для аудиту ефективності державного сектору, вказує, що основу критеріїв аудиту можна розглядати з різних точок зору [18]:

а) на основі кращих прикладів - найбільш авторитетним джерелом будуть офіційні стандарти (такі, як цілі, зазначені в законодавчих і нормативних актах, рішення і політики, прийняті законодавчою або виконавчою владою), або

б) на науковій основі - більший акцент буде зроблений на спеціальній науковій літературі та інших джерелах, таких, як професійні стандарти і передовий досвід.

Тобто, визначаючи критерії ефективності аудиторська група повинна спиратись на результати досліджень науковців або на результати кращої практики. При цьому, слід зауважити, що однієї градації не буде для всіх сільськогосподарських підприємств. Так, досліджуючи аудит ефективності операційної діяльності торговельних підприємств, Юр'єв зазначив, що без використання критеріїв і показників оцінити ефективність операційної діяльності торговельного підприємства неможливо, оскільки цілі діяльності торговельних підприємств залежно від специфіки їх функціонування – різні, та мають соціально-важливий характер [19]. Окрім важливості використання критеріїв ефективності, ця теза також вказує, що обираючи критерії ефективності, аудиторська група повинна брати до уваги специфіку діяльності агропідприємств. Так, при їх встановленні слід врахувати: територіальне розміщення підприємства, тип підприємства, види діяльності, фінансові, трудові ресурси тощо. Також слід врахувати і військові дії, які ведуться в Україні, адже кращий досвід набувався за мирних умов, більшість наукових досліджень проводяться також не під час воєнних дій. Ми вважаємо, що за таких умов слід встановлювати критерії ефективності з погляду кращих обставин функціонування сільськогосподарського підприємства. Також, якщо ми розглядаємо встановлення критеріїв ефективності, враховуючи парадигму сталого розвитку, то слід враховувати не лише три основні принципи аудиту ефективності (економічність, ефективність, результативність), а й три складові сталого розвитку (соціальна, екологічна, економічна). Така кількість факторів буде впливати не лише на визначення критеріїв ефективності, але й на весь аудит ефективності, включаючи обрання методів та прийомів, кроків щодо мінімізації аудиторського ризику, масштаб перевірки.

Так, кожен метод та прийом повинен бути придатний до застосування в конкретному випадку аудиту ефективності. Оскільки аудит ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств охоплює велику кількість процесів та відділів, враховує фактори впливу на об'єкт аудиту, то лише

використання загальноприйнятих методів та прийомів може не спрацювати, тому також слід застосовувати креативні та творчі прийоми та методи, котрі не обов'язково відповідають загальній практиці, існуючим стандартам чи прийнятій обліковій політиці підприємств, виходячи із специфіки їх розвитку, проте вони не повинні порушувати встановлене законодавство, сприяти правильному формуванню і обліку фінансових показників, об'єктивному розкриттю корисної інформації та адаптувати її до потреб користувачів [20]. Окрім цього, слід застосовувати неординарні підходи та методи задля мінімізації ризиків під час аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, адже вона сама по собі ризикова: неврожай через погодні умови, захворюваність тварин, а сьогодні ще й загроза ракетного удару по сільськогосподарським підприємствам, елеваторам. Загалом, однією з цілей аудитора при плануванні аудиту є ідентифікація й оцінка ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства чи помилки [21]. А при накладанні на дані ризики ризиків, які пов'язані функціонування агробізнесу, та ризиків, пов'язаних з війною, то перед аудиторською групою стоїть непросте завдання задля їх мінімізації. Тому ми вважаємо за доцільне провести такі заходи:

1. Обрати склад аудиторської групи, щоб кваліфікація кожного учасника, дозволяла провести відповідний аудит ефективності. Великою перевагою є успішний досвід проведення даного аудиту.

2. Ретельно спланувати аудит ефективності, врахувавши специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств. Провести попередній аналіз підприємства та ознайомитись з сучасними тенденціями агросектору. При потребі розробити адаптивний план дій в непередбачуваних ситуаціях.

3. Належна комунікація з керівництвом агропідприємства задля розуміння внутрішніх бізнес процесів.

4. Аудиторська група повинна бути об'єктивною, неупередженою при проведенні аудиту.

5. Використовувати методи та прийоми не лише загальноприйняті, а й не стандартні для вітчизняної практики (наприклад, контент-аналіз, мозковий штурм, метод «5 чому» тощо). Проте вони повинні відповідати ситуації та аудитор має розумітися на їх застосуванні. При потребі залучити консультанта чи експерта в даній галузі.

6. При можливості провести оцінку ризиків, пов'язаних з війною: доступ до інформації, цілісність даних через можливу втрату документів, відсоток замінованих полів.

7. Висновки та рекомендації слід давати лише на основі ретельно перевірених доказів.

Тобто, аудиторська група повинна дотримуватись як загальних заходів щодо мінімізації аудиторських ризиків, так і розробляти нові, які будуть пристосовані до специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств та до сучасного стану країни, викликаного війною.

Висновки. Планування аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств є важливою частиною даного аудиту. Від правильного та відповідно спланованого аудиту залежить майбутній процес його проведення.

Під час планування аудиторська група повинна ознайомитись з сільськогосподарським підприємством, визначити тему, питання, очікуваний результат, критерії ефективності, методологію, окреслити та провести кроки щодо мінімізації ризиків, встановити термін проведення аудиту ефективності.

Особливістю планування аудиту ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств є те, що на відміну від державного сектору, керівництво агробізнесу є ініціатором даного аудиту, відповідно надсилає листа-пропозицію до аудиторської фірми. Ще однією особливістю є те, що власники сільськогосподарського підприємства можуть окреслити проблемний аспект, що вплине на вибір теми аудиту ефективності. Також на всі моменти планування впливатиме і специфіка діяльності агробізнесу. Окрім цього, аудиторська група повинна врахувати і сучасні тенденції та напрямки агросектору.

Наше дослідження показало, що ефективне функціонування агробізнесу здатне впливати і на глобальні речі, такі як досягнення цілей сталого розвитку. А отже, якщо агробізнес хоче розвиватись та ініціює проведення аудиту ефективності своєї діяльності, то слід врахувати і дану парадигму. Це, в свою чергу, не відображатиметься концептуально на плануванні аудиту ефективності, але матиме свої особливості: врахувати не лише принципи аудиту, але й три складові сталого розвитку (соціальна, екологічна, економічна), а також не втратити основу – розвиток підприємства.

1. Верига Ю.А. Падусенко В.В. Стародуб К.О. Теоретичні та методичні аспекти проведення аудиту витрат сільськогосподарських підприємств. Економічні студії. 2020. №1(27). С. 66–69. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/7277/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD.%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%201%20%2827%29_66_69.pdf

2. П'ятигорець Г. С., Копцюх О. С. Особливості проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2017. №14. С. 52–57. URL: <http://pte.diit.edu.ua/old/article/view/123871>

3. Абасов В.А. Організація аудиту ефективності витрат державного бюджету в енергетичній галузі. Інтелект XXI: науковий економічний журнал. 2017. Випуск № 6. С. 24–28. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_6/4.pdf

4. Бурлан С.А., Каткова Н.В. Аудит ефективності діяльності підприємства: методичний аспект. Проблеми економіки. 2015. № 1. С. 187–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_1_24

5. ISSAI 300. Основні принципи аудиту ефективності. URL: <https://www.eurosai.org/handle/404?exporturi=/export/sites/eurosai/.content/documents/others/ISSAI/ISSAI-300-ruso.pdf>

6. Бази́ка С.К. Аудит ефективності як перспективна форма аудиту публічного сектору в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1267>

7. Слободяник Ю.Б. Державний аудит: навчальний посібник. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2015. 304 с.

8. Аграрний бізнес, металурги, IT, хімія та інші: як справи в гігантів української економіки. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/6/687837/>

9. Офіційний сайт Українського клубу аграрного бізнесу. URL: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/2021_rotsi_ukraina_zbilshila_eksport_agroproduksii_na_25

10. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelnij-obig-sg-produkciyi-ta-prodovolchih-tovariv-roman-leshchenko>

11. Офіційний сайт The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/>
 12. Офіційний сайт Politico. URL: <https://www.politico.com/>
 13. Що таке цілі сталого розвитку? Офіційний сайт ООН Україна. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
 14. Герасимів З. М. Сталий розвиток сільського господарства. Агросвіт. 2016. № 9. С. 16–19. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2171&i=2>
 15. GUID 3920 «The Performance Auditing Process». URL: <https://www.issai.org/professional-pronouncements/?n=3900-3999>
 16. МХП: точне землеробство починається зі стратегії. Юлія Наружна. IFarming. URL: <https://ifarming.com.ua/intervyu/mhp-tochne-zemlerobstvo-pochynayetsya-zi-strategiyi>
 17. AGRICULTURE 4.0 – the future of farming technology. URL: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2018/feb/agriculture-4-0--the-future-of-farming-technology.html>
 18. Слободяник Ю. Б. Державний аудит ефективності: проблема визначення критеріїв. Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія : матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 28 грудня 2018 р.). Тернопіль: THEU, 2018. С. 166–169. URL: http://dspace.wupn.edu.ua/bitstream/316497/35180/1/%d0%97%d0%b1%d1 %96%d1%80%d0%bd %d0%b8%d0%ba_28-12-2018.pdf#page=166
 19. Юр'єв О. В. Аспекти аудиту ефективності операційної діяльності торговельних підприємств. Незалежний аудитор. 2014. № 7(1). С. 73–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Na_2014_7_14
 20. Черненко К. Креативний облік і аудит розвитку підприємств. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17488/1/Chernenko%20425-427.pdf>
 21. Міжнародний стандарт аудиту 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>
-
1. Veryha Yu.A. Padusenko V.V. Starodub K.O. Teoretychni ta metodychni aspekty provedennia audytu vytrat silskohospodarskykh pidpriemstv. Ekonomichni studii. 2020. №1(27). С. 66–69. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/7277/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD.%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%201%20%2827%29_66_69.pdf
 2. Piatyhoresh H. S., Koptsiukh O. S. Osoblyvosti provedennia audytu na silskohospodarskykh pidpriemstvakh. Zbirnyk naukovykh prats Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu zaliznychnoho transportu imeni akademika V. Lazariana «Problemy ekonomiky transportu». 2017. №14. С. 52–57. URL: <http://pte.diit.edu.ua/old/article/view/123871>
 3. Abasov V.A. Orhanizatsiia audytu efektyvnosti vytrat derzhavnogo biudzhetu v enerhetychnii haluzi. Intellect KhKhI: naukovyi ekonomichni zhurnal. 2017. Vypusk № 6. С. 24–28. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2017/2017_6/4.pdf
 4. Burlan S.A., Katkova N.V. Audyt efektyvnosti diialnosti pidpriemstva: metodychni aspekt. Problemy ekonomiky. 2015. № 1. С. 187–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2015_1_24
 5. ISSAI 300. Osnovni pryntsy py audytu efektyvnosti. URL: <https://www.eurosai.org/handle404?exporturi=/export/sites/eurosai/.content/documents/others/ISSAI/ISSAI-300-ruso.pdf>
 6. Bazyka S.K. Audyt efektyvnosti yak perspektyvna forma audytu publichnogo sektoru v Ukraini. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2016. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1267>
 7. Slobodanyk Yu.B. Derzhavnyi audyt: navchalnyi posibnyk. Sumy: FOP Natalukha A.S., 2015. 304 s.
 8. Ahrarnyi biznes, metalurhi, IT, khimiia ta inshi: yak spravy v hihantiv ukrainskoi ekonomiky. Ekonomichna pravda. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/6/687837/>
 9. Ofitsiinyi sait Ukrainskoho klubu ahrarnoho biznesu. URL: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/u_2021_rotsi_ukraina_zbilshila_eksport_agroproduksii_na_25
 10. Ofitsiinyi sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. URL: <https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelnij-obig-sg-produkciyi-ta-prodovolchih-tovariv-roman-leshchenko>
 11. Ofitsiinyi sait The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/>
 12. Ofitsiinyi sait Politico. URL: <https://www.politico.com/>
 13. Shcho take tsili staloho rozvytku? Ofitsiinyi sait OON Ukraina. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>

14. Herasymiv Z. M. Stalyi rozvytok silskoho hospodarstva. Ahrosvit. 2016. № 9. S. 16–19. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2171&i=2>
15. GUID 3920 «The Performance Auditing Process». URL: <https://www.issai.org/professional-pronouncements/?n=3900-3999>
16. МКНР: tochnе zemlerobstvo pochynaietsia zi stratehii. Yuliia Naruzhna. IFarming. URL: <https://ifarming.com.ua/intervyu/mhp-tochnе-zemlerobstvo-pochynayetsya-zi-strategiyi>
17. AGRICULTURE 4.0 – the future of farming technology. URL: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2018/feb/agriculture-4-0--the-future-of-farming-technology.html>
18. Slobodanyk Yu. B. Derzhavnyi audyt efektyvnosti: problema vyznachennia kryteriiv. Oblik, opodatkovannia i kontrol: teoriia ta metodolohiia : materialy IV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Ternopil, 28 hrudnia 2018 r.). Ternopil: TNEU, 2018. S. 166–169. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35180/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba_28-12-2018.pdf#page=166
19. Iuriev O. V. Aspekty audytu efektyvnosti operatsiinoi diialnosti torhovelnykh pidpriemstv. Nezalezhnyi audytor. 2014. № 7(1). S. 73–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Na_2014_7_14
20. Chernenko K. Kreatyvnyi oblik i audyt rozvytku pidpriemstv. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17488/1/Chernenko%20425-427.pdf>
21. Mizhnarodnyi standart audytu 315 «Identyfikatsiia ta otsiniuvannia ryzykiv suttyvoho vykrylennia cherez rozuminnia subiekta hospodariuvannia i yoho seredovyscha». URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>